

Oponentský posudek disertační práce Mgr. Pavly Štěpánové

Projevy metaforičnosti v onomastice u žáků a studentů

Autorka se ve své disertační práci věnuje zajímavému a **aktuálnímu tématu**, které lze zejména v českém prostředí považovat za nové a dosud hlouběji neprobádané, a proto jeho zpracování pokládám za přínosné a užitečné především z hlediska lingvistického, do jisté míry i z aspektu sociologického. Jejím hlavním cílem bylo zjistit, jakým způsobem a do jaké míry se podílejí konceptuální metafory na utváření partnerských pojmenování v mileneckém vztahu dvou mladých lidí a jakou úlohu plní při propriálně pojmenovacím aktu a jejich vzájemné komunikaci. Vedle toho si doktorandka stanovila šest dílčích cílů za účelem kriticky zhodnotit příslušnost partnerských pojmenování ke sféře apelativní, nebo propriální, zmapovat znalost a užití těchto pojmenování u dvou cílových skupin mladé generace a pokusit se zachytit i způsob fungování těchto pojmenování v reálných situacích, a to ve srovnání se standardními způsoby oslovení pomocí rodných jmen a hypokoristik. Dále soustředila svoji pozornost také na vnímání metaforičnosti a na zaznamenání konotace u nashromážděných pojmenování. Naplnění těchto dílčích cílů ji pak umožnilo popsat analyzovaný jazykový materiál po stránce sémanticko-pragmatické, stanovit nejfrekventovanější a nejoblíbenější partnerská pojmenování v mileneckém vztahu a porovnat jejich metaforické konceptualizace jak mezi oběma cílovými skupinami respondentů navzájem, tak i s dospělými uživateli. Lze konstatovat, že **vytyčené cíle v předložené disertační práci byly splněny**.

Struktura předložené práce neodpovídá standardnímu způsobu uspořádání, tedy rozdělení textu na část teoretickou a praktickou či empirickou, což autorka zdůvodňuje nedostatkem základní odborné literatury i jazykového materiálu, a proto oba oddíly propojila v jeden celek. Ačkoliv s doktorandkou souhlasím v tom, že přímo ke zvolené problematice neexistuje velké množství teoretických zdrojů, přesto se domnívám, že teoretická a metodologická východiska mohla být především pro lepší orientaci v textu a logickou návaznost jednotlivých kapitol zahrnuta do první části, vlastní výzkum pak do oddílu druhého, empirického. Podle mého názoru by bylo vhodnější postupovat v první části textu od pregnantního vymezení cíle práce a její struktury k dostupným teoretickým a konceptuálním zdrojům, vymezit nejdůležitější termíny-pojmy ve vzájemných souvislostech a teprve pak se věnovat vlastnímu výzkumu a jeho výsledkům.

Autorka se však rozhodla zaměřit hned první kapitolu na metodologii realizovaného výzkumného šetření a získaná data pak průběžně uvádět v různých kapitolách napříč celým textem, což podle mého soudu zcela nevypovídá o promyšleném postupu při řešení dané problematiky, neboť obsah jednotlivých kapitol i podkapitol na sebe často příliš logicky nenavazuje. Např. hned v 1. kapitole nazvané *Metodologie* odpovídá jejímu obsahu pouze text zařazený do podkapitoly 1.3 *Charakteristika výzkumného vzorku a analýza dat*, neboť za ní následuje teoretická podkapitola 1.4 *Vymezení pojmu partnerské pojmenování*, jež je dále rozčleněna na další dvě podkapitoly také teoretického rázu. V poslední podkapitole 1.4.3 s názvem *Data získaná z dotazníkového šetření* se pak souvislost s názvem i obsahem zastřešující podkapitoly 1.4 poněkud vytrácí. Rozčlenění textu s ohledem na zvolené názvy a obsah jednotlivých kapitol a podkapitol vede podle mého názoru k tomu, že předložená práce působí jako celek neuspořádaně, nesystematicky, místy snad až poněkud chaoticky.

Teoretická a konceptuální východiska práce jsou představena na základě moderních a aktuálních lingvistických principů a tendencí. Kladně hodnotím, že se doktorandka věnuje pojetí vlastních jmen nejen v lingvistice, ale také v antropologii, jež je kognitivnímu přístupu velice blízké. Autorka vykazuje jak dobrou znalost školské legislativy (viz např. u pojmu *žák* versus *student*), tak i orientaci v příslušné odborné literatuře.

I když nelze se všemi jejími výroky a úvahami vždy zcela souhlasit, oceňuji zejména to, že se pokouší kriticky zhodnotit různé teorie a zaujmout k nim vlastní zdůvodněné postoje. Vyjadřuje se vcelku jasně a srozumitelně na dobré odborné úrovni, jen občas pronikly do jejího projevu jazykové prostředky stylu publicistického či některé slangové výrazy.

Kapitoly věnované výzkumnému šetření obsahují podrobnou charakteristiku výzkumného tématu a **vhodně zvolenou metodologii**, na pozadí celkové koncepce jsou přesně formulovány konkrétní cíle šetření, jež vypovídají o promyšleném metodickém postupu při zpracování výzkumné části zvolené problematiky. **Zvolené metody vedly ke splnění vytyčených cílů v předkládané disertační práci.** Stručně a jasně je charakterizováno realizované výzkumné šetření, jež probíhalo jednak prostřednictvím dotazníku (rozděleného do dvou částí), jednak formou skupinových a individuálních rozhovorů vedených s dívkami. Data získaná z první části dotazníku poskytla doktorandce dostatečný lexikologický materiál pro analýzu metaforických konceptualizací. Poznatky získané z druhé části dotazníku a ze

skupinových dialogů vedených s dívkami umožnily autorce podrobně analyzovat konotace a vnímání metaforičnosti u vzorku třinácti vybraných partnerských pojmenování určených dívkám. Individuální rozhovory byly vhodně využity pro komunikačně pragmatický rozbor partnerských pojmenování.

Výsledky, k nimž autorka ve své disertační práci dospěla, jsou bezesporu obohacením současného souboru poznatků a bádání o partnerských pojmenováních u naší mládeže. Za **přínosné** považují zejména to, že se doktorandce podařilo odhalit způsoby oslovování užívané v partnerských vztazích mezi mladými lidmi, resp. zjistit, jaké metaforické konceptualizace se v nich uplatňují. Je zapotřebí si uvědomit, že autorka měla nelehkou úlohu zejména v tom, že sledovala projevy metaforičnosti u pojmenování, která se nacházejí na pomezí apelativní a propriální sféry jazyka. Nashromážděný jazykový materiál jí umožnil specifikovat ho do několika skupin a stanovit nejčastější a nejoblíbenější pojmenování. I když doktorandka sledovala projevy u žáků devátých tříd základních škol a v posledních ročnících u středoškoláků, u nichž nelze vzhledem k jejich věku předpokládat ryze partnerský vztah (chápaný v pravém slova smyslu), přesto považují její šetření za užitečné, neboť získala a podrobně popsala bohatý a zajímavý jazykový materiál, čímž přispěla i k lepšímu poznání jazyka naší mládeže a jejího způsobu vyjadřování také v obecné rovině. Zároveň odhalila i to, jaký význam těmto jménům přiřkládají, jak je vnímají a jak je při běžné vzájemné komunikaci využívají.

Vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace z realizovaného výzkumného šetření zaměřeného na dosud neprobádanou oblast, **přináší velmi cenné aktuální poznatky a závěry, které svým dosahem pro společenskou praxi, teorii a praxi oboru a lingvisticky orientovaná bádání** překračují český kontext a mohou přinést další výzkumné podněty nejen u nás, ale i v zahraničí.

K obsahu práce se vztahuje několik dotazů:

1. Vzhledem k tomu, že se v naší odborné literatuře dosud neužívá žádný termín pro označení výrazů užívaných k oslovování v ryze partnerské (soukromé, intimní) komunikaci, mohla byste se pokusit o volbu co nejvhodnějšího názvu tak, aby co nejlépe vystihl jeho podstatu (a to jak z hlediska Vaší cílové skupiny, jež v ryze partnerském vztahu nežije, tak i dospělých jedinců)? Bylo by možné se ztotožnit např.

s názvem tzv. něžných pojmenování mezi partnery (srov. např. Milan Hrdlička: *K otázce tzv. něžných pojmenování mezi partnery*, Češtinář. 1995/6, 6(1), s. 9–14). Své návrhy zdůvodněte.

2. Lze pro antroponomastická a v současnosti se rozvíjející socioonomastická bádání využít všechna pojmenování, která jste zachytila a rozdělila do jednotlivých skupin?
3. V čem spočívá podle Vás základní rozdíl mezi přezdívkami a partnerskými jmény? Mohou plnit funkci skutečného partnerského jména i takové přezdívky, které nebyly vytvořeny v partnerském vztahu, ale byly do něj přeneseny z jiného komunikačního prostředí? Svoji odpověď doložte na konkrétních příkladech.
4. Existují statistické metody, jež by umožnily zpracovat data z Vašeho výzkumu tak, aby neplatila jen pro Vaši oslovenou cílovou skupinu, ale mohla být prezentována v širším kontextu? Bylo by možné využít při statistickém zpracování dat princip testu dobré shody chí-kvadrát?
5. Pokuste se zdůvodnit, proč se Vám u poslední skupiny pojmenování (pro něž je podle Vašich slov „klíčová hlásková podoba, která „hezky zní“) nepodařilo rozeznat žádné konceptualizace?
6. Z čeho jste vycházela ve Vašich návrzích týkajících se pravopisu psaní počátečních písmen u partnerských jmen? Můžete je vysvětlit a doložit na základě lingvistických zdrojů?
7. Přiblížte a zdůvodněte způsob výběru třinácti partnerských pojmenování určených dívkám v rámci 4. kapitoly s názvem *Metafory a konotace vybraných dívčích pojmenování*, která jste dále analyzovala? Proč nebyla podrobena rozboru také chlapecká pojmenování?

Závěr:

V předložené disertační práci autorka potvrzuje a dokazuje kvalitu své vědeckovýzkumné a lingvistické kompetence v oblasti zvolené problematiky. Vcelku fundovaně analyzuje a interpretuje lingvistická východiska vztahující se ke zvolené problematice, přičemž prokázala schopnost specifický jazykový materiál shromáždit a popsat, podrobit ho detailnímu jazykovému rozboru a na jeho základě pak vyslovit zajímavé dílčí závěry, které v českém prostředí dosud popsány nebyly.

Práci považuji za dobře zpracovanou po obsahové stránce, avšak z hlediska její struktury (členění textu do jednotlivých kapitol a podkapitol) bych doporučovala text vhodněji uspořádat. Pečlivější závěrečnou korekturou pak mohly být odstraněny i některé nepřesnosti, např. v souvislosti s odkazy v textu (viz roky vydání slovníkových zdrojů) a *Seznamem použitých informačních zdrojů* na konci práce.

Předložený text svým obsahem významně přispívá k rozvoji příslušného vědního oboru a lingvistických bádání, přičemž přináší nové a zajímavé poznatky také pro společenskou praxi v souladu s aktuálními požadavky dnešní doby.

Z obsahu posudku jednoznačně vyplývá, že předložený text považuji za přínosný a celkově ho hodnotím kladně. Několik mých poznámek výše uvedených nemůže oslabit celkově kladný dojem, kterým předložená studie působí. **Obsah disertační práce Mgr. Pavly Štěpánové splňuje podmínky kladené na tato řízení, a proto ji doporučuji k obhajobě.**

---

doc. PaedDr. Jaromíra Š i n d e l á ř o v á, CSc.

V Ústí nad Labem dne 16. srpna 2018